

Een lange en rijke traditie

In de 16e eeuw verspreidde een nieuwe vorm van nieuwsgierigheid zich vanuit Italië over heel Europa. Overal werden universiteiten gesticht, waar - met de methode van de onbevooroordeelde waarneming - alle facetten van onze wereld bestudeerd werden. Het plantenrijk was één van de onderzoeksterreinen en iedere zichzelf respecterende universiteit had een tuin, een *hortus*, met daarin levende plantencollecties ten behoeve van onderzoek en onderwijs. In eerste instantie lag hierbij de nadruk op de medische toepassingen van planten en een aantal van de oudste Nederlandse horti is dan ook als *hortus medicus* begonnen.

Al snel werd het plantenrijk zélf het object van studie. De 17e eeuw was, zeker voor Nederland, een eeuw waarin de wereld, dus ook de wereld van de natuur, werd ontdekt. Een heuse verzameldrift was het resultaat. De oprichters van de eerste Nederlandse *horti* waren meesters in netwerken en binnen relatief korte tijd bouwden ze indrukwekkende plantencollecties op, die de rijkdom van het wereldwijde plantenrijk weerspiegelden. De planten kwamen overal vandaan en de zo gevormde collecties werden de basis voor beroemde publicaties. Schitterende plantenatlassen met kunstzinnige afbeeldingen zagen het licht, zoals bijvoorbeeld de *Libri Picturati*, waaraan de Leidse Carolus Clusius een belangrijke bijdrage leverde. Hoewel de tuinen primair bedoeld waren voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs, stonden de poorten ook altijd open voor liefhebbers. Er zijn talrijke verhalen bekend van beroemde plantenliefhebbers die de Nederlandse tuinen bezochten, zoals tsaar Peter de Grote die in 1717 een bezoek bracht aan de Hortus van Amsterdam en de planten bekeek 'als was hij een tuynman'.

Linnaeus' *Species Plantarum*, 1753, 2^e druk 1762

Ordening

De verzameldrift - en het op naam brengen van alle nieuw ontdekte planten - voedde de behoefte aan een systematische ordening. In de 18e eeuw werd de zoektocht naar een alomvattende ordening van de plantenwereld, ook wel plantensystematiek genoemd, een belangrijk onderzoeksterrein van de plantkunde. De publicatie van Linnaeus' *Species Plantarum* (1753), met daarin de introductie van het systematisch gebruik van de zogenaamde binominale ('twee-namige') nomenclatuur, werd het fundament voor de naamgeving van planten zoals die nu nog bestaat. Sindsdien heeft elke plantensoort twee (Latijnse) namen, namelijk een geslachtsnaam (met hoofdletter), gevolgd door een soortnaam (met kleine letter). Deze combinatie van twee namen wordt over de gehele wereld erkend en is voor elke soort uniek. Dat voorkomt de verwarring, die zou kunnen ontstaan als alleen de plaatselijke volksnamen zouden worden gebruikt. De gewoonte in publicaties is dat Latijnse namen van wilde planten cursief worden weergegeven. Bij cultivars, door de mens doorgekweekte soorten, staat de cultivarnaam er niet cursief achter: bijvoorbeeld *Rosa 'Kaiserin Auguste Viktoria'*.

Groei

Ook in de 19e eeuw stonden de botanische tuinen nog in het teken van groei. Veel aandacht ging uit naar de duizelingwekkende mogelijkheden van kweekproducten en cultuurvariëteiten. Bijzonder groot was de belangstelling voor economische gewassen, met name voor tropische (koloniale) landbouwgewassen. Die kregen een plek in speciaal gebouwde kassen waar ook plantengroepen zoals palmen, of individuele soorten zoals de reuzenwaterlelie konden pronken. En met de oprichting van diverse bomentuinen (arboreta, voor met name loofbomen en pineta voor naaldbomen), vanaf het eind van de 19e eeuw, dijen ook de bomen- en heestercollecties uit.

In de 20e eeuw verloren de tuinen langzaamaan hun koppositie als onderzoeksterrein. Belangrijke nieuwe onderzoeksgebieden richtten zich niet meer op de uiterlijke kenmerken van een plant, maar kropen er als het ware in. Laboratoria en microscopen werden onmisbaar voor celbiologische studies en deze trend werd in de loop van de 20e eeuw alleen maar sterker. In de afgelopen decennia is de rol van botanische tuinen verder richting educatie en publieksinformatie verschoven. Met dien verstande dat de tuinen nu, aan het begin van de 21e eeuw, met hun uiteenlopende plantencollecties onveranderd de fascinerende verscheidenheid van het plantenrijk laten zien. Daarbij staat de nieuwsgierigheid naar de levende natuur nog steeds fier overeind. In de 21e eeuw hebben we deze collecties steeds meer nodig: onder andere als inspiratiebron voor technologische vernieuwingen, als onuitputtelijk reservoir van bijzondere soms medicinale plantenstoffen en als genetisch bronmateriaal voor natuurherstel.